

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA MACEJA ŠPUNARA
[MACIEJ SZPUNAR] SECINĀJUMI,
sniegti 2016. gada 20. aprīlī¹

Lieta C-135/15

**Grieķijas Republika
pret
Grigorios Nikiforidis**

(Bundesarbeitsgericht (Vācija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu — Tiesu iestāžu sadarbība civillietās — Darba līgumam piemērojamie tiesību akti — Regula (EK) Nr. 593/2008 (Roma I) — 28. pants — Piemērojamība laikā — 9. panta 3. punkts — Ārvalstu prevalējošās imperatīvās normas — Dalībvalsts tiesību norma, atbilstoši kurai tiek samazināta darba ņēmēju valsts sektorā atbildzība finanšu krīzes dēļ

Ievads

1. Ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu problemātika ir viens no tiem jautājumiem, kas daudzus gadus nodarbina starptautisko privāttiesību doktrīnu gandrīz visā pasaulē. Ir grūti pat aptvert monogrāfiju un citu zinātnisku darbu skaitu, kuri ir veltīti šim jautājumam. Vienlaikus tiesvedību skaits – ieskaitot arī arbitražas tiesvedības –, kas ir tieši veltītas šai problemātikai, ir salīdzinoši neliels.
2. 1980. gada 19. jūnijā Eiropas Ekonomikas Kopienas toreizējās dalībvalstis parakstīja Romas konvenciju par līgumsaistībām piemērojamajām tiesībām². Tās 7. panta 1. punkts – kas attiecas uz ārvalstu prevalējošām imperatīvām normām – bija ne tikai novatoriska tiesību norma, bet tā bija arī vislielākajā mērā strīdīga.
3. Konvencija stājās spēkā 1991. gada 1. aprīlī. 2004. gada 1. augustā stājās spēkā 1. protokols, pamatojoties uz kuru Tiesa ieguva kompetenci interpretēt šīs konvencijas normas.
4. Šī lieta sniedz iespēju Tiesai izgaistināt dažas no šaubām par ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu piemērošanu saistībā ar tiesību normu, ar kuru tika aizstāts Romas konvencijas 7. panta 1. punkts, proti, Romas I regulas 9. panta 3. punktu. Šis jautājums, kas vienmēr ir bijis pamats dzīvām diskusijām starptautisko privāttiesību doktrīnā, tikai 36 gadus pēc Romas konvencijas parakstīšanas pirmo reizi ir jāizskata Tiesai. Tādēļ prātā nāk teiciens “labāk vēlu nekā nekad”.

1 — Oriģinālvaloda – poļu.

2 — OV L 266, 1. lpp.; turpmāk tekstā – “Romas konvencija”.

Atbilstošās tiesību normas

Romas konvencija

5. Romas konvencijas 7. pantā “Imperatīvās normas” ir noteikts:

“1. Piemērojot kādas valsts tiesību aktus saskaņā ar šo konvenciju, var atzīt citas valsts, ar kuru situācija ir cieši saistīta, tiesību aktu imperatīvās normas, ja un ciktāl saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem šādas normas ir jāpiemēro neatkarīgi no līgumam piemērojamajiem tiesību aktiem. Apsverot jautājumu par attiecīgo imperatīvo normu atzišanu, būtu jāņem vērā to raksturs un mērķis un to piemērošanas vai nepiemērošanas sekas.

2. Nekas šajā konvencijā neierobežo valsts, kurā atrodas tiesa, tiesību normu piemērošanu gadījumā, kad tās ir obligātas, neatkarīgi no tā, kurus tiesību aktus līgumam piemēro citos gadījumos.”

6. Atbilstoši Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunktam parakstīšanas, ratifikācijas, pieņemšanas vai apstiprināšanas laikā jebkura līgumslēdzēja valsts var paturēt tiesības nepiemērot 7. panta 1. punktu.

7. Romas konvencija ir aizstāta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regulu (EK) Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I)³.

Savienības tiesības

8. Romas I regulas 9. pantā “Prevalējošas imperatīvas normas” ir noteikts:

“Prevalējošas imperatīvas normas ir normas, kuru ievērošanu valsts uzskata par būtisku sabiedrības interešu aizsardzībai, piemēram, savas politiskās, sociālās un ekonomiskās kārtības nodrošināšanai, tiktāl, ka šīs normas piemēro jebkurai situācijai, kura ir to darbības jomā, neatkarīgi no tā, kādi tiesību akti būtu piemērojami līgumam saskaņā ar šo regulu.

2. Nekas šajā regulā neierobežo tiesas atrašanās valsts tiesību aktos paredzēto prevalējošo imperatīvo normu piemērošanu.

3. Var piemērot arī tās valsts prevalējošās imperatīvās normas, kurā līgumā noteiktās saistības ir jāpilda vai ir izpildītas, ciktāl šīs prevalējošās imperatīvās normas līguma izpildi padara prettiesisku. Apsverot jautājumu par šo normu piemērošanu, ņem vērā to raksturu un mērķi, kā arī to piemērošanas vai nepiemērošanas sekas.”

9. Romas I regulas 28. pantā “Piemērošana laikā”, ir noteikts:

“Šo regulu piemēro līgumiem, kas noslēgti pēc 2009. gada 17. decembra”.

3 — OV L 177, 6. lpp.; labojums OV 2009, L 309, 87. lpp.; turpmāk tekstā – “Romas I regula”.

Vācijas tiesības

10. *Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (EGBGB)* (Civillkodeksa ievada likums), kas nav spēkā kopš 2009. gada 17. decembra, 34. pantā bija noteikts:

“Šī apakšsadaļa neskar tādu Vācijas tiesību normu piemērošanu, kuras, neraugoties uz līgumam piemērojamām tiesībām, imperatīvi regulē faktisko situāciju.”

11. Atbilstoši Vācijas judikatūrai, kā arī tiesību doktrīnai šī tiesību norma neizslēdza trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu piemērošanu, bet šādas tiesību normas vismaz var tikt ņemtas vērā kā faktiski apstākļi, piemērojot atbilstošās tiesību normas, kas ietver nekonkrētas tiesību normas (“ausfüllungsbedürftige Rechtsnormen”).

12. *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)* (Vācijas Civillkodekss) 241. panta 2. punktā ir noteikts:

“Saistību tiesiskās attiecības atkarībā no to satura var radīt katrai no pusēm pienākumu ievērot otras puses tiesības, tiesiskās intereses un intereses”.

Pamattiesvedība

13. Prasītājs pamatlietā *Grigorios Nikiforidis* ir Grieķijas Republikas pamatskolas skolotājs Nirnbergā, Vācijā.

14. 2010. gada sākumā saistībā ar parādu krīzi Grieķijas parlaments pieņēma likumus Nr. 3833/2010 un Nr. 3845/2010⁴, kuru mērķis bija samazināt valsts izdevumus. Ar šiem likumiem ir samazināts publiskā sektora darbinieku atalgojums, tostarp skolotājiem, kas strādā valsts skolās.

15. Pamatojoties uz minētajiem likumiem, Grieķijas Republika samazināja *G. Nikiforidis* darba samaksu.

16. *G. Nikiforidis* cēla prasību Vācijas tiesā pret savu darba devēju Grieķijas Republiku, ko pārstāv Izglītības un reliģijas ministrija, prasot piespriest darba samaksu par laikposmu no 2010. gada oktobra līdz 2012. gada decembrim.

17. Ar 2012. gada 30. marta spriedumu *Arbeitsgericht Nürnberg* (Nirnbergas darba tiesa) prasību noraidīja, atsaucoties uz Grieķijas valsts imunitāti. Ar 2013. gada 25. septembra spriedumu *Landesarbeitsgericht Nürnberg* (Federālās zemes darba tiesa Nirnbergā) atcēla minēto spriedumu un apmierināja *G. Nikiforidis* prasības. Par *Landesarbeitsgericht* spriedumu Grieķijas Republika iesniedza kasācijas sūdzību (*Revision*) *Bundesarbeitsgericht* (Vācijas Federatīvā darba tiesa).

18. Kasācijas tiesvedībā (*Revision*) *Bundesarbeitsgericht* nolēma, ka darba attiecībām starp pusēm ir privāttiesisks raksturs un uz tām neattiecas Grieķijas imunitāte. Tā arī apstiprināja Vācijas tiesu jurisdikciju attiecībā uz Padomes 2000. gada 22. decembra Regulas (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās 18. panta 1. punktu un 19. panta 2. punkta a) apakšpunktu⁵.

4 — Likums Nr. 3833/2010 par steidzamiem pasākumiem ar mērķi novērst valsts finanšu krīzi (Grieķijas valdības vēstnesis, I daļa, vēstnesis Nr. 40, 2010. gada 15. marts), kā arī Likums Nr. 3845/2010 par pasākumiem Grieķijas ekonomikas aizsardzības mehānisma piemērošanai no eurozonas dalībvalstu un Starptautiskā valūtas fonda puses (Grieķijas Republikas valdības vēstnesis, I daļa, vēstnesis Nr. 65, 2010. gada 6. maijs).

5 — OV 2001, L 12, 1. lpp., kurā izdarīti labojumi [attiecībā uz latviešu valodu]: OV 2011, L 81, 18. lpp.; turpmāk tekstā – “Briseles I regula”.

19. Turklāt *Bundesarbeitsgericht* nolēma, ka darba attiecībām ir piemērojamas Vācijas tiesības, saskaņā ar kurām, lai samazinātu atlīdzību, ir jāgroza darba līgums (*Änderungsvertrag*) vai jāuzteic saistībā ar [darba līguma] grozījumiem (*Änderungskündigung*). Tādējādi nozīme strīda izlemšanai ir tam, vai iesniedzējtiesa var piemērot Grieķijas likumus Nr. 3833/2010 un Nr. 3845/2010 pušu darba attiecībām vai arī jebkādā citā veidā atzīt šo tiesību normu iedarbību.

Prejudiciālie jautājumi un tiesvedības Tiesā

20. Šajos apstākļos *Bundesarbeitsgericht* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

- “1) Vai Romas I regula atbilstoši tās 28. pantam ir piemērojama darba attiecībām vienīgi tad, ja tiesiskās attiecības ir nodibinātas ar vēlāk kā 2009. gada 16. decembrī noslēgtu darba līgumu, vai arī regula ir piemērojama jebkādas vēlākas vienošanās gadījumā starp līgumslēdzējiem par darba attiecību turpināšanu, tās grozot vai negrozot?
- 2) Vai Romas I regulas 9. panta 3. punkts izslēdz tikai citas valsts, kurā līgumā paredzētie pienākumi nav jāpilda vai nav pildīti, prevalējošo imperatīvo normu tiešu piemērošanu, vai arī liedz tās arī netieši ņemt vērā tās valsts tiesībās, kuras piemērojamas līgumam?
- 3) Vai LES 4. panta 3. punktā nostiprinātajam lojālas sadarbības principam ir juridiska nozīme saistībā ar valsts tiesu lēmumu tieši vai netieši piemērot citas dalībvalsts prevalējošās imperatīvās normas?”

21. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu Tiesas kancelejā ir reģistrēts 2015. gada 20. martā.

22. Rakstveida apsvērumus ir iesniegušas Vācijas, Grieķijas un Apvienotās Karalistes valdības, kā arī Eiropas Komisija. Šie lietas dalībnieki, kā arī *G. Nikiforidis* piedalījās 2016. gada 1. februāra tiesas sēdē.

Analīze

23. Šajā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu *Bundesarbeitsgericht* uzdod dažus jautājumus saistībā ar ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu problemātiku. Šī problemātika ir pazīstama starptautiskajās privāttiesībās un vienlaikus ir daudzu strīdu priekšmets – galvenokārt doktrīnā.

24. Grūtības saistībā ar šīm normām lielā mērā izriet no tā, ka tās tika atšķirīgi regulētas Romas konvencijā, dalībvalstu starptautiskajās privāttiesībās, kā arī Romas I regulā.

25. Atšķirībā no Romas konvencijas 7. panta 1. punkta Romas I regulas 9. panta 3. punktā ir precīzi noteikti ārvalstu [prevalējošo imperatīvo] normu iedarbības atzīšanas nosacījumi. Tām ir jābūt tās valsts tiesībām, kurā ir jāizpilda vai ir izpildīti no līguma izrietošie pienākumi. Turklāt šādu tiesību normu iedarbība tiek atzīta tikai tiktāl, ciktāl atbilstoši šīm normām līguma izpildīšana būtu prettiesiska. Iesniedzējtiesa uzskata, ka šajā lietā nav izpildīts šis pirmais nosacījums. Bet iesniedzējtiesa neaplūko jautājumu, vai otrais nosacījums šajā lietā ir izpildīts.

26. Iesniedzējtiesa norāda, ka izšķiroša nozīme strīda izlemšanā ir tam, vai ir jāņem vērā Grieķijas likumos Nr. 3833/2010 un Nr. 3845/2010 iekļautās tiesību normas par atlīdzību samazināšanu, paredzot tāda darba līguma pušu pienākumus, kam ir piemērojamas Vācijas tiesības. Turklāt tā norāda, ka minētās tiesību normas – kurām nepārprotami saistošs raksturs un kuru ievērošana ir Grieķijas valsts ekonomisko interešu aizsardzības būtisks elements – neapšaubāmi ir prevalējošas imperatīvas normas starptautisko privāttiesību izpratnē.

27. Tomēr šī tiesa jautā, vai Romas I regula ir piemērojama laikā, nosakot darba tiesiskajām attiecībām piemērojamās tiesības, ja attiecīgais darba līgums ir noslēgts pirms 2009. gada 17. decembra⁶ (pirmais prejudiciālais jautājums).

28. Turpinājumā iesniedzējtiesa šaubās, vai, ja Romas I regula šajā tiesvedībā ir piemērojama *ratione temporis*, šīs regulas 9. panta 3. punkts izslēdz līdzšinējo Vācijas tiesu praksi, kas nav balstīta uz tiesu piemērošanu, bet tikai uz ārvalstu tiesību normu pastarpinātu ievērošanu, piemērojot līgumam piemērojamās tiesības (otrais prejudiciālais jautājums).

29. Turklāt iesniedzējtiesa jautā, vai, pieņemot lēmumu par citas dalībvalsts prevalējošo imperatīvo normu piemērošanu, ir nozīme LES 4. panta 3. punktā noteiktajam lojālas sadarbības principam (trešais prejudiciālais jautājums).

30. Šajos secinājumos es turpinājumā secīgi aplūkošu šos jautājumus.

Romas I regulas piemērojamība laikā (pirmais prejudiciālais jautājums)

31. Izvirzot jautājumu par Romas I regulas piemērojamību laikā, iesniedzējtiesa vēlas, lai tiktu konstatēts, vai šajā strīdā attiecībā uz darba līgumu, kas noslēgts pirms 2009. gada 17. decembra, ir jāpiemēro šīs regulas normas vai arī agrākās tiesību normas, kas bija saistošas pirms tās stāšanās spēkā.

32. Jānorāda, ka likumdevējs ir skaidri noregulējis Romas I regulas piemērošanas laikā jomu attiecībā uz jau pastāvošajām tiesiskajām attiecībām, 28. pantā nosakot, ka šī regula ir piemērojama “līgumiem, kas noslēgti pēc 2009. gada 17. decembra”⁷.

33. Tā kā likumdevējs ir skaidri noregulējis piemērojamību laikā, ir izslēgta iespēja atsaukties uz vispārējiem principiem un it īpaši uz jaunā likuma tūlītējas iedarbības principu uz attiecību, kas radušās agrāko tiesību normu darbības laikā, sekām nākotnē⁸.

34. Atkāpjoties no minētā vispārējā principa, 28. pantā noteiktais atrisinājums “iesaldē” tiesisko režīmu, kas attiecas uz minēto līgumu tā noslēgšanas dienā⁹.

35. Nolūkā interpretēt 28. pantu vispirms ir jāapsver, vai ar šo tiesību normu, kurā Romas I regulas iedarbība ir sasaistīta ar līguma noslēgšanas faktu, Savienības tiesībās automātiski ir ieviests jēdziens “līguma noslēgšana” vai arī tajā ir atsauce uz piemērojamām valstu tiesību normām.

36. Uzskatu, ka 28. panta sistēmiska un teleoloģiska interpretācija skaidri liecina pret to, ka jēdziens “līguma noslēgšana” tiek saprasts kā autonoma koncepcija.

37. Taisnība, ka Savienības tiesību aktos lietotie jēdzieni principā ir jāinterpretē autonomi. Tas attiecas arī uz tiem jēdzieniem, kas tiek lietoti Savienības starptautisko privāttiesību normās¹⁰.

38. Tomēr, manuprāt, šis princips nav piemērojams jēdziena “līgumi, kas ir noslēgti” Romas I regulā interpretācijai.

6 — Šīs regulas 28. pantā ir noteikts, ka tā ir piemērojama līgumiem, kuri noslēgti pēc 2009. gada 17. decembra.

7 — Līdzīgs regulējums ir noteikts Romas konvencijas 17. pantā.

8 — Skat. spriedumus *Licata*/Ekonomikas un sociālā komiteja (270/84, EU:C:1986:304, 31. punkts), *Pokrzeptowicz-Meyer* (C-162/00, EU:C:2002:57, 50. punkts), kā arī *Bruno* u.c. (C-395/08 un C-396/08, EU:C:2010:329, 53. punkts).

9 — Atbilstoši tiešās iedarbības principam jaunās tiesību normas iedarbotos uz šī līguma tiesiskajām sekām nākotnē. Skat. spriedumu *Pokrzeptowicz-Meyer* (C-162/00, EU:C:2002:57, 52. punkts).

10 — Skat. M. E. Ancel, “Le Règlement Rome I à l'épreuve du temps”. No: *La justice civile européenne en marche*, M. Douchy-Oudot, E. Guinchard (izd.), *Dalloz* 2012, 60. lpp.

39. Kā pareizi norāda Apvienotās Karalistes valdība un Komisija, ievērojot Romas I regulas 10. pantu, attiecībā uz līguma stāšanos spēkā un iedarbību piemērojamās tiesības ir tiesības, kas atbilstoši regulai būtu piemērojamas minētajam līgumam ar nosacījumu, ka tas ir spēkā esošs.

40. Uzskatu, ka, nosakot līguma noslēgšanas brīdi nolūkā piemērot regulas 28. pantu, ir jāpiemēro tiesību normas, kas šim līgumam būtu piemērojamas atbilstoši regulai¹¹.

41. Par to liecina galvenokārt praktiski apsvērumi. Līguma noslēgšana ir nedalāmi saistīta ar tiesību sistēmu, kura attiecas uz attiecīgo līgumu. Savienības tiesībās nav tādu tiesību normu, kas regulētu līgumu noslēgšanas problemātiku¹². Tādējādi grūti būtu izstrādāt līguma noslēgšanas autonomu koncepciju.

42. Pat tad, ja šāda koncepcija tiktu izstrādāta, tās piemērošana tik un tā saskartos ar būtiskām praktiskām problēmām. Nebūtu skaidrs, kā rīkoties, ja, ievērojot autonomijas koncepciju, līgums būtu ticis noslēgts, bet atbilstoši piemērojamām tiesībām tas nebūtu stājies spēkā. Līdzīgas šaubas rastos arī tad, ja būtu pretēja situācija.

43. Eventuāli var iedomāties atrisinājumu, atbilstoši kuram būtu jābalstās uz jēdziena “līguma noslēgšanas brīdis” autonomu izpratni tikai tad, kad būtu konstatēts, ka atbilstoši tiesībām, kas ir piemērojamas šim līgumam, līgums ir derīgi noslēgts. Manuprāt, tomēr šāds risinājums būtu pārāk sarežģīts un nepraktisks. Proti, līguma noslēgšanas brīdi nevar vērtēt izolēti no piemērojamām tiesībām, kurās tiek izlemts tas, kādas tiesību subjektu darbības noved pie līguma derīgas noslēgšanas.

44. Par labu manis piedāvātajam risinājumam liecina arī teleoloģiskie apsvērumi. Harmonizējot kolīziju normas, Savienības likumdevējs tostarp vēlējas pastiprināt tiesību noteiktību attiecībā uz piemērojamo tiesību noteikšanu¹³. Ja jēdziens “līguma noslēgšana” atbilstoši 28. pantam būtu jāsaprot autonomi, izolēti no piemērojamām tiesībām, kas regulē pārējos ar līguma noslēgšanu, kā arī iedarbību saistītos aspektus, šis risinājums neapšaubāmi samazinātu tiesību prognozējamību.

45. Tādējādi man nav šaubu par to, ka līguma noslēgšanas brīdis Romas I regulas 28. panta izpratnē ir jānosaka saskaņā ar *lex causae*.

46. Šajā lietā par šaubām attiecībā uz to, vai darba līgums starp strīdus pusēm ir noslēgts pēc 2009. gada 17. decembra un vai tādēļ līguma attiecības atrodas Romas I regula piemērošanas jomā, ir jāizlemj, pamatojoties uz minētajam līgumam piemērojamām tiesībām. Kā izriet no iesniedzējtiesas secinājumiem, šajā lietā tās ir Vācijas tiesības.

47. Šīs tiesības tostarp nosaka to, vai starp strīdus pusēm noslēgtais darba līgums pēc 2009. gada 17. decembra ir grozīts tādējādi, ka to varētu atzīt par jauna līguma noslēgšanu. Tad šim līgumam būtu piemērojamas Romas I regulā paredzētās kolīziju normas¹⁴.

11 — Skat. G. P. Calliess, H. Hofmann, “Article 28, Application in Time”. No: *Rome Regulations*, G. P. Calliess (izd.), 2. izd., Wolters Kluwer 2015, 438. lpp.

12 — Šajā sakarā ir jāatsaucas uz darbu rezultātiem, kas veikti akadēmiskajā vidē, par Eiropas privāttiesībām. Uz līgumu noslēgšanas problemātiku attiecas, piemēram, projekta “Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles)” 4:101.–4:110. pants, skat. “Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group)”, *Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles), Contract II – General Provisions, Delivery of Goods, Package Travel and Payment Services*, Sellier, Minhene 2009, 181.–221. lpp. Līguma jēdziens ir definēts citā grāmatā projekta “Draft Common Frame of Reference” II-1:101. pantā, skat. C. Von Bar, E. Clive, H. Schulte Nölke (izd.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) – Outline Edition* (prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group)), Sellier, Minhene 2009, 181. lpp.

13 — Skat. Romas I regulas preambulas 6. apsvērumu.

14 — Piemēram, Apvienotās Karalistes valdība uzsver, ka Lielbritānijas tiesībās ir noteikts pieņēmums par darba līguma darbības turpināšanu, bet judikatūrā ir pieļauts konstatēt šāda līguma noslēgšanu no jauna, ja darba devējs vienpusēji groza būtiskus nosacījumus.

48. Ņemot vērā iesniedzējtiesas lēmumā norādītos apstākļus, tas šķiet maz ticams. Darba tiesiskās attiecības starp pusēm ir nodibinātas 1996. gada 16. septembrī, un laikposmā no 2009. gada 17. decembra līdz apstrīdētajai vienpusējai samaksas samazināšanai darba līgums netika grozīts.

49. Vēlos tomēr norādīt, ka manis piedāvātais risinājums var radīt šaubas par pieligto tiesisko attiecību ilgtermiņa raksturu. Tas attiecas vismaz uz tādiem līgumiem kā nomas līgums vai arī darba līgums, kas ir pamattiesvedības priekšmets. Šāda veida tiesiskās attiecības var ilgt pat vairākus gadu desmitus. Vai Savienības likumdevēja nodoms tiešām bija tāds, ka pat vairākus gadus pēc Romas I regulas stāšanās spēkā šāda veida tiesiskajām attiecībām tiktu joprojām piemērotas iepriekš spēkā esošās kolīziju tiesību normas?

50. Kolīzijas regulējumi, kas esošos līgumus izslēdz no jauno tiesību normu darbības jomas un pakļauj tos agrāko tiesību turpinātai iedarbībai, ir samērā bieži piemēroti privāttiesībās, kā arī analizēti doktrīnā, it īpaši to iedarbības uz ilgtermiņa saistībām aspektā. Polijas intertemporālo privāttiesību doktrīnā, kas attīstīta saistībā ar 1964. gada likumu – Civillkodeksa ievada noteikumi (*Ustawa z 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny*)¹⁵, ir izteikts viedoklis, ka šādi risinājumi nevar tikt piemēroti automātiski un it īpaši tie nevar attiekties uz ilgtermiņa saistībām¹⁶. Atbilstoši aktuālajā Polijas tiesību doktrīnā prevalējošajam viedoklim ilglaicīgu līgumattiecību gadījumā, tas ir, tādu, kurās izpildei ir nepārtraukts vai periodisks raksturs, priekšroka ir jādod jaunā likuma piemērošanai. Šāda pieeja ļauj izvairīties no tā, ka ievērojamo skaitu tiesisko attiecību pārāk ilgi regulētu dažādas tiesību normu sistēmas¹⁷.

51. Šķiet, ka atbilstoši skaidram Romas I regulas tekstam nevar aizstāvēt apgalvojumu par vajadzību piemērot šo regulu ilgtermiņa līgumtiesiskajām attiecībām, ja tās ir nodibinātas pirms 2009. gada 17. decembra. Atzīt, ka šāda veida tiesiskajām attiecībām ir piemērojama Romas I regula, būtu iespējams tikai tad, ja pēc šī datuma izdarītie līguma grozījumi varētu tikt uzskatīti – ievērojot piemērojamās tiesības – par jauna līguma noslēgšanu. Tas, vai šādi apstākļi ir šajā lietā, ir jākonstatē iesniedzējtiesai.

52. Pamatojoties uz iepriekš izdarītajiem apsvērumiem, uzskatu, ka līguma noslēgšanas brīdis Romas I regulas 28. panta izpratnē ir jānovērtē atbilstoši tiesībām, kas būtu piemērojamas šim līgumam, ja šī regula būtu piemērojama.

Tiesas kompetence interpretēt Romas konvencijas 7. panta 1. punktu un 22. panta 1. punkta a) apakšpunktu

53. Ja iesniedzējtiesa secinātu, ka aplūkojamais līgums neietilpst Romas I regulas piemērošanas jomā, tas būtu pakļauts Romas konvencijā noteiktajai kolīzijas normu sistēmai¹⁸.

54. Tādējādi ir jāapsver, vai nolūkā sniegt iesniedzējtiesai noderīgu atbildi Tiesai nav jāinterpretē Romas konvencijas 7. panta 1. punkts, kurā bija regulēts jautājums par ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu piemērošanu, pirms šī konvencija tika aizstāta ar Romas I regulu.

55. Kaut gan Romas konvencija nav Savienības tiesību akts, atbilstoši šīs konvencijas 1. protokola 1. pantam un 2. panta a) punktam Tiesai ir kompetence to interpretēt, pamatojoties tostarp uz vienas no Vācijas federālajām augstākajām tiesām pieteikumu.

15 — *Dz.U.*, 1964., Nr. 16, poz. 94.

16 — Skat. J. Gwiazdomorski, "Międzyczasowe prawo prywatne", *Nowe Prawo* 1962, Nr. 6 un 7, 761. lpp.

17 — Skat. T. Pietrzykowski, "Obowiązanie i stosowanie prawa cywilnego w czasie". No: *System prawa prywatnego*, 1. sējums, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Varšava, CH Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2012, 769. lpp.

18 — Atbilstoši Romas konvencijas 17. punktam konvencija ir piemērojama līgumiem, kas ir noslēgti pēc tās stāšanās spēkā attiecībā uz attiecīgo dalībvalsti, tātad attiecībā uz Vāciju – pēc 1991. gada 1. aprīļa. No iesniedzējtiesas lēmuma izriet, ka strīda pamatā esošās darba tiesiskās attiecības ir nodibinātas 1996. gadā.

56. Tā kā, ievērojot minēto 1. protokolu, Tiesai ir kompetence interpretēt Romas konvenciju pēc *Bundesarbeitsgericht* pieteikuma, manuprāt, tai ir arī kompetence interpretēt konvenciju, pamatojoties uz šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, saistībā ar Romas I regulu. Judikatūrā Tiesa skaidri patur sev tiesības paplašināt prejudiciālā jautājuma saturu nolūkā sniegt lietderīgu atbildi iesniedzējtiesai ar nosacījumu, ka tiek saglabāta prejudiciālā jautājuma būtība¹⁹. Šajā lietā, ievērojot Romas konvencijas 7. panta 1. punkta interpretāciju, otrā prejudiciālā jautājuma, kurš attiecas uz Romas I regulas 9. panta 3. punktu, būtība nemainītos, jo šīs tiesību normas regulē to pašu jautājumu.

57. Tomēr vispirms ir jāuzsver, ka iesniedzējtiesa – apzinoties šaubas par Romas I regulas piemērojamību laikā – neuzdod jautājumu par Romas konvencijas interpretāciju. Ja Romas I regula nav piemērojama, ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu piemērošanas jautājums šajā strīdā, ko turklāt norāda pati iesniedzējtiesa, ir jāizšķir, pamatojoties uz valsts starptautiskajām privāttiesībām.

58. Vācijas Federatīvā Republika atbilstoši Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunktam ir sev rezervējusi tiesības nepiemērot 7. panta 1. punktu. Kā Vācijas valdība pareizi norāda savos rakstveida apsvērumos, ņemot vērā minēto atrunu, Romas konvencijas 7. panta 1. punkts nevar tikt piemērots pamattiesvedībā, ko izskata Vācijas tiesa.

59. Kā tiesas sēdē norādīja Komisija, var uzdot jautājumu, vai pats fakts, ka Vācija ir izdarījusi atrunu Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunkta izpratnē, izslēdza iespēju turpmāk piemērot Vācijas tiesu praksi, atbilstoši kurai, pamatojoties uz valsts starptautiskajām privāttiesībām, netieši var tikt ņemtas vērā ārvalstu prevalējošās imperatīvās normas.

60. Lai sniegtu atbildi uz šo jautājumu, būtu jāinterpretē šīs konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunkts. Tātad runa būtu par to, ka jānosaka, kāda ir uz šīs tiesību normas pamata pasludinātās atrunas piemērojamība attiecībā uz 7. panta 1. punkta nepiemērošanu. Manuprāt, Tiesai nav jāapsver šis jautājums, jo prejudiciālo jautājumu paplašināšana, iekļaujot Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunkta interpretāciju, grozītu šī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu būtību. Neatkarīgi no tā vēlos norādīt – nedaudz apsteidzot manus turpmākos apsvērumus –, ka manis piedāvātā atbilde uz otro prejudiciālo jautājumu var sekmēt arī to šaubu noskaidrošanu, kam ir pievērsusi uzmanību Komisija.

61. No minētā izriet, ka šajā lietā Tiesai nav jāinterpretē Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunkts attiecībā uz 7. panta 1. punkta piemērošanas izslēgšanu.

Romas I regulas 9. panta 3. punkta interpretācija (otrais prejudiciālais jautājums)

Ievada apsvērumi

62. Šajā lietā Tiesai uzdots otrs prejudiciālais jautājums attiecas uz Romas I regulas 9. panta 3. punkta interpretāciju. Šī tiesību norma regulē to prevalējošo imperatīvo normu piemērošanas problemātiku, kas ietilpst trešās valsts tiesībās. Tātad šeit ir runa par tiesību normām, kas nav ne līgumam piemērojamās tiesības (*lex causae*), ne tās tiesas tiesības, kurā notiek tiesvedība (*lex fori*).

63. No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu satura var secināt, ka iesniedzējtiesai atbilde uz šo jautājumu ir nozīmīga tikai tad, ja tā – pamatojoties uz atbildē uz pirmo jautājumu norādītajiem kritērijiem – konstatē, ka pamattiesvedībā laika ziņā ir piemērojama Romas I regula.

¹⁹ — Tiesas judikatūrā par kompetenci attiecībā uz prejudiciālajiem nolēmumiem, ko tā aptver, pamatojoties gan uz LESD 267. pantu, gan uz konvencijas starp dalībvalstīm protokolliem, ir nospraustas noteiktas robežas lēmuma sniegt prejudiciālu nolēmumu grozījumiem. Tiesas pēc savas iniciatīvas izdarīta prejudiciāla jautājuma grozījums nevar grozīt šī jautājuma būtību, jo tas apdraudētu lietas dalībnieku tiesības iesniegt apsvērumus. Skat. spriedumus *Phytheron International*, C-352/95, EU:C:1997:170, 14. punkts, un *Leathertex*, C-420/97, EU:C:1999:483, 22. punkts.

64. Tomēr šķiet, ka šajā jautājumā izvirzītajai problemātikai ir plašāks konteksts un tā atrisināšana ir lietderīga lietas, ko izskata iesniedzējtiesa, izskatīšanai arī attiecībā uz tiesībām, kuras bija saistošas pirms šīs regulas stāšanās spēkā.

Prevalējošu imperatīvu normu jēdziens

65. Prevalējošu imperatīvu normu jēdziens parādās daudzu valstu starptautisko privāttiesību doktrīnā un judikatūrā²⁰. Šeit ir runa par tiesību normām, kas kalpo attiecīgās valsts īpašu interešu īstenošanai un kas, ievērojot to mērķi, ir piemērojamas neatkarīgi no tā, kādas tiesības ir piemērojamas attiecīgajām tiesiskajām attiecībām. Citiem vārdiem, šīs tiesību normas pašas nosaka savu piemērošanas jomu, kas nevar tikt ierobežota pat tad, ja atbilstoši kolīzijas normām attiecīgajām tiesiskajām attiecībām ir piemērojamas citas tiesības.

66. Šāda veida tiesību normu rašanās izrietēja no pieaugošas valsts iejaukšanās privāttiesiskajās attiecībās. Tas, ka dažas tiesiskās attiecības pilnībā regulētu ārvalsts tiesības, kļuva nepieļaujams no attiecīgās valsts politisko, sociālo ekonomisko interešu īstenošanas viedokļa. Proti, valstis tiecas uz to, lai iespējami plašākajā apjomā īstenotu intereses, kuras aizsargā minētās tiesību normas, neatkarīgi no tā, kādas tiesības – ievērojot kolīzijas normas – ir piemērojamas attiecīgajām tiesiskajām attiecībām. Šo parādību tiesību zinātnieki pamanīja un aprakstīja jau pagājušajā gadsimtā²¹.

67. Prevalējošu imperatīvu normu problemātika ir ņemta vērā toreizējās Eiropas Ekonomikas Kopienas dalībvalstu noslēgtās Romas konvencijas 7. pantā. Šī tiesību norma – tolaik ļoti novatoriska – noteica veidu, kā doktrīnā un tiesu judikatūrā – ne tikai Eiropas valstīs – tika uztvertas prevalējošas imperatīvas tiesību normas. Lielākajā daļā atsevišķu valstu starptautisko privāttiesību mūsdienu kodifikācijās ir regulēts, kaut arī atšķirīgi, prevalējošu imperatīvu normu jautājums²².

Prevalējošas imperatīvas normas un sabiedriskā kārtība

68. Aplūkojot tuvāk prevalējošu imperatīvu normu rašanos, tā šķiet ļoti stipri saistīta ar sabiedriskās kārtības aizsardzības ideju. Šajā ziņā pietiek atsaukties uz Frīdriha fon Savinjī secinājumu, ka valsts sabiedriskā kārtība ir jāaizsargā neatkarīgi no vispārējās sabiedriskās kārtības noteikuma, kas korigē attiecīgo piemērojamo tiesību piemērošanas sekas – ar īpašām normām, “kam ir stingri pozitīvs, imperatīvs raksturs” (*Gesetze von streng positiver, zwingender Natur*)²³. Par prevalējošu imperatīvu normu saistību ar sabiedrisko kārtību ir runa arī Romas I regulas preambulas 37. apsvērumā, kurā ir noteikts, ka “sabiedrības interešu apsvērumi pamato to, ka dalībvalstu tiesām tiek dota iespēja izņēmuma apstākļos piemērot izņēmumus, pamatojoties uz sabiedrisko kārtību un prevalējošām imperatīvām normām” (izcēlums mans).

20 — Šajos secinājumos, kas ir sagatavoti poļu valodā, es principā izmantoju jēdzienu “prevalējošas imperatīvas normas” [“przepisy wymuszające swoje zastosowanie”]. Tā vietā dažkārt tiek lietots arī termins “imperatīvas normas” [“przepisy imperatywne”]. “Imperatīvo normu” jēdziens šajā izpratnē nedrīkst tikt sajaukts ar to normu jēdzienu, no kurām nevar atkāpties, savstarpēji vienojoties (piemēram, Romas I regulas 3. panta 3. punkts).

21 — Īpaši būtisks šajā ziņā ir P. Franceskakis ieguldījums – viņš izmantoja terminu “lois d’application immédiate”; skat. “Quelques précisions sur les “lois d’application immédiate et leurs rapports avec les règles de conflits de lois”. RCDIP 1966, 1. un nākamās lpp.

22 — Piemēram, Polijas 2011. gada Likuma par starptautiskajām privāttiesībām 8. pants, Lietuvas 2000. gada Civilt kodeksa 1.11. panta 2. punkts, Beļģijas 2004. gada Likuma par starptautiskajām privāttiesībām 20. pants, Itālijas 1995. gada Likuma par starptautiskajām privāttiesībām 17. pants, Nīderlandes 1992. gada Civilt kodeksa 10. grāmatas 7. pants, Čehijas 2012. gada Likuma par starptautiskajām privāttiesībām 3. un 25. pants. No valstīm, kas neietilpst Savienībā, galvenokārt ir jānorāda uz Šveices 1987. gada Likuma par starptautiskajām privāttiesībām 18. un 19. pantu.

23 — Skat. F. C. von Savigny, *System des heutigen Römischen Rechts*, astotais sējums, Berlīne 1849, 36 I 276.

69. Kaut arī abi tiesiskie instrumenti ir radušies, pamatojoties uz sabiedriskās kārtības aizsardzību, to iedarbība atšķiras. Sabiedriskās kārtības noteikums – kas izteikts, piemēram, Romas I regulas 21. pantā – ir balstīts uz ideju, ka tiek izslēgta ārvalstu tiesību piemērošana, ja tas radītu acīmredzamu valsts, kurā atrodas tiesa, kas izskata lietu, sabiedriskās kārtības pārkāpumu. Tāpēc ar tās palīdzību tiek izslēgtas dažas – no vajadzības aizsargāt sabiedrisko kārtību viedokļa nevēlamas – ārvalstu tiesību piemērošanas sekas.

70. Savukārt prevalējošas imperatīvas tiesību normas aizsargā sabiedrisko kārtību citādā veidā. Tās tieši ietekmē attiecīgās tiesiskās attiecības. Tās veido to saturu neatkarīgi no ārvalstu tiesību regulējuma, kas piemērojams šīm tiesiskajām attiecībām.

Prevalējošas imperatīvas tiesību normas Savienības tiesībās

71. Savienības likumdevējs Romas I regulas 9. panta 1. punktā definēja prevalējošas imperatīvas normas kā “normas, kuru ievērošanu valsts uzskata par būtisku sabiedrības interešu aizsardzībai, piemēram, savas politiskās, sociālās un ekonomiskās kārtības nodrošināšanai, tiktāl, ka šīs normas tiek piemērotas jebkurai situācijai, kura ir to darbības jomā, neatkarīgi no tā, kādi tiesību akti būtu piemērojami līgumam saskaņā ar šo regulu”. Šī definīcija ir balstīta uz Tiesas pieņemto formulējumu lietā *Arblade* u.c., kurā Tiesa izteicās par Beļģijas darba tiesību normām, kas Beļģijas tiesību izpratnē tika uzskatītas par “lois de police et de sûreté”²⁴.

72. Kā jau iepriekš minēts, prevalējošas imperatīvas tiesību normas pašas nosaka to piemērošanas jomu, neatkarīgi no tā, kādas tiesības ir piemērojamas attiecīgajām tiesiskajām attiecībām. Ir jāņem vērā tas, ka visbiežāk šādu tiesību normu piemērošanas joma neizriet vienkārši no to satura. Par to piemērošanu katru reizi izlemj tiesa, kas izskata lietu. Pieņemot lēmumu par to piemērošanu, tiesai ir jāizvērtē *konkrētie faktiskie apstākļi* un, to darot, jāveic tiesību un mērķu, ko pauž šī tiesību norma, novērtēšana. Šai tiesai ir jāatbild uz jautājumu, vai faktiski likumdevēja, kurš pieņēma šādu tiesību normu, nodoms bija piešķirt šai normai *prevalējošas imperatīvas normas* raksturu. Vai valsts, kas ir pieņēmusi šādu tiesību normu, faktiskās politiskās, sociālās vai ekonomiskās intereses pamato to, ka šī tiesību norma ietekmē attiecīgās tiesiskās attiecības, neraugoties uz to, ka kolīzijas normas norāda uz citas valsts tiesībām kā piemērojamām šīm tiesiskajām attiecībām?

73. Tādējādi nevar izveidot tādu normu katalogu, kas ir privileģētas *a priori*. Savienības likumdevējs, kā arī tiesību doktrīna var tikai aprakstīt pašu “prevalējošu imperatīvu normu” parādību, bet lēmums par attiecīgās tiesību normas “prevalējoša imperatīva” rakstura atzīšanu ir jāpieņem tiesai, kas izskata attiecīgo lietu.

74. Manuprāt, tiesas veicamajai analīzei ir funkcionāls raksturs. Tiesa novērtē, vai konkrētos faktiskajos apstākļos taisnīga lēmuma pieņemšanai ir jāņem vērā [citas] valsts likumiskās un pamatotās intereses, kuras tiesības nav piemērojamas attiecīgajām tiesiskajām attiecībām. Tātad var teikt, ka pati prevalējošu imperatīvu normu koncepcija *rada tiesai iespēju* pieņemt lēmumu, kurš būtu taisnīgs un kurā vienlaikus būtu ņemts vērā mērķis līdzsvarot iesaistīto valstu konkurējošās intereses.

Prevalējošu imperatīvu normu izcelsme

75. Lielākajā daļā atsevišķo valstu kolīzijas normu ir nošķirta prevalējošu imperatīvu normu piemērošanas pieļaujamība un priekšnoteikumi atkarībā no valsts, kas tos ir noteikusi.

24 — Skat. spriedumu *Arblade* u.c., C-369/96 un C-376/96, EU:C:1999:575, 30. punkts. A. Nuyts, “Les lois de police et dispositions impératives dans le Règlement Rome I”, *Revue de droit commercial belge* Nr. 6, 2009.

76. Ja šādas normas ir noteikusi valsts, kurai ir pakļautas attiecīgās tiesiskās attiecības (*lex causae*), jautājums par to piemērošanas pieļaujamību vispār nerodas. Turklāt nav nozīmes, vai *lex causae* ir identisks tiesas, kas izskata lietu, tiesībām (*lex fori*). Tik un tā šīs tiesību normas ir tiesību sistēmas daļa, pamatojoties uz kuru ir jāpieņem lēmums.

77. Mazāk strīdīgs ir jautājums par šo tiesību normu piemērošanas pieļaujamību, ja tās ir pieņēmusi valsts, kuras tiesas izskata attiecīgo lietu (*lex fori*) un attiecīgās tiesiskās attiecības ir pakļautas citas valsts tiesībām. Šis jautājums ir regulēts, piemēram, Romas konvencijas 7. panta 2. punktā un Romas I regulas 9. panta 2. punktā. Pareizi tad tiek pieņemts, ka attiecīgās valsts tiesām ir īpaša atbildība par šīs valsts politisko, sociālo vai ekonomisko interešu aizsardzību. Turklāt šīm tiesām ir visvieglāk noteikt šo interešu aizsardzības jomu un novērtēt attiecīgās normas pausto jēgu un mērķi.

78. Visvairāk strīdu nepārprotami rada jautājums, kurš ir *Bundesarbeitsgericht* otrā jautājuma priekšmets šajā tiesvedībā, proti, jautājums par trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu piemērošanu. Šī problemātika – it īpaši pēc Romas konvencijas 7. panta 1. punkta pieņemšanas – tika daudzkārt analizēta doktrīnā gandrīz visās dalībvalstīs. Tomēr man šķiet, ka doktrīnas interese pa šo jautājumu bija ievērojami nesamērīga ar tā pietiekami nelielo praktisko nozīmi.

79. Romas konvencijas 7. panta 1. punkts tā spēkā stāšanās brīdī bija ļoti novatoriska tiesību norma²⁵. No vienas puses, tas iedvesmoja daudzus valstu likumdevējus un ne tikai dalībvalstīs. No otras puses, tas tomēr bija strīdu priekšmets. Tiek arī norādīts, ka trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu piemērošanas rezultātā iestādei, kas piemēro tiesības, tiek dota pārmērīga rīcības brīvība. Tika norādīts, ka no *lex causae*, *lex fori* un no trešās valsts tiesību normām izrietošo interešu novērtēšana ir ļoti sarežģīts uzdevums arī tā iemesla dēļ, ka prevalējošu imperatīvu normu piemērošanas nosacījumi, ievērojot Romas konvencijas 7. panta 1. punktu, ir diezgan neprecīzi. No tā ciešot tiesisko attiecību drošība un nolēmumu prognozējamība. Šī paša iemesla dēļ Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunktā bija paredzēta iespēja šīs konvencijas līgumslēdzējai valstij paziņot atrunas par 7. panta 1. punkta nepiemērošanu. Šādas atrunas izmantoja Īrija, Vācija, Lietuva, Luksemburga, Portugāle, Slovēnija un Apvienotā Karaliste.

80. 7. panta 1. punkta atbalstītāji galvenokārt atsaucās uz to, ka dažu trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu iedarbības atzīšana rada iespēju pieņemt taisnīgu spriedumu, kurā tiktu ņemtas vērā citas valsts taisnīgās intereses²⁶. Pateicoties tam, var novērst iespējamos šķēršļus nolēmuma atzīšanai vai izpildīšanai citā valstī. Iespēja ņemt vērā trešās valsts prevalējošās imperatīvās normas stiprinot starptautisko nolēmumu saskanību, jo neatkarīgi no tā, kuras valsts tiesas izskata lietu, ir radīts instruments, kas sniedz iespēju taisīt vienveidīgus nolēmumus²⁷. Tādā veidā tiek ierobežota *forum shopping* parādība. Visbeidzot, iespēja ņemt vērā trešās valsts prevalējošās imperatīvās normas veicina starptautisko sadarbību un solidaritāti, kas ir obligāta valstu savstarpējās atkarības laikmetā²⁸.

25 — Par Romas konvencijas sagatavošanas darbiem skat. W. Popiołek, “Konwencja EWG o prawie właściwym dla zobowiązań”. No: *Państwo i Prawo*, 9/1982, 105.–115. lpp.; B. Fuchs, *Statut kontraktowy a przepisy wymuszające swoje zastosowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2003, 126. un nākamās lpp.

26 — M. Wojewoda, “Mandatory Rules in Private International Law”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* (7) 2000, Nr. 2, 212. lpp.

27 — A. Bonomi, “Le regime des règles impératives et des lois de police dans le Règlement “Rome I” sur la loi applicable aux contrats”. No: A. Bonomi, E. Cashin Ritaine (izd.), *Le nouveau règlement européen «Rome I» relatif à la loi applicable aux obligations contractuelles*, Ženēva 2008, 235. lpp.

28 — Skat. M. A. Zachariasiewicz, “Przepisy wymuszające swoje zastosowanie”. No: *System prawa prywatnego*, t. 20A, *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Varšava, CH Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2014, 455. lpp.

Trešo valstu prevalējošās imperatīvās normas Romas I regulā

– Ievada apsvērumi

81. Strīds par Romas konvencijas 7. panta 1. punktu atspoguļojas Romas I regulas legislatīvajos darbos²⁹. Padomē bija diskusijas par jautājumu, kādā mērā ir pieļaujama ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu iedarbības atzīšana³⁰. Noslēgumā tika izņemta šāda šīs normas redakcija, kurā tika noteikts, ka trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu iedarbības atzīšana ir ierobežota salīdzinājumā ar Romas konvencijas 7. panta 1. punktu.

82. Pamata ierobežojumi attiecas uz diviem jautājumiem. Pirmkārt, var tikt *atzīta* tās valsts normu *iedarbība*, kurā *ir jāizpilda vai ir izpildītas no liguma izrietošās saistības*. Otrkārt, tas ir pieļaujams tikai tiktāl, ciktāl *šīs normas padara liguma izpildi nelikumīgu*.

83. Romas I regulas 9. panta 3. punkts var radīt arī citas šaubas par interpretāciju. Tās attiecas, piemēram, uz jautājumu par to, kādā apjomā Savienības tiesības var aizliegt piemērot konkrētas prevalējošās imperatīvas normas, ierobežot vai paredzēt to piemērošanu. Proti, ir jāatgādina, ka atšķirībā no Romas konvencijas 7. panta tās 9. panta 1. punktā ir ietverta prevalējošu imperatīvu normu definīcija, kas noteikti ietekmē Tiesas kompetenci. Nav arī acīmredzami, kādas sekas ir tam, ka 9. panta 2. punktā ir runa par tiesas, kas izskata lietu, valsts prevalējošo imperatīvo normu *piemērošanu*, bet 9. panta 3. punktā ir runa par to, ka trešo valstu prevalējošām imperatīvām normām var tikt atzīta *iedarbība*. Bet, tā kā šie jautājumi nav šīs tiesvedības priekšmets, es tos tuvāk neaplūkošu.

84. Iesniedzējtiesas otrajā jautājumā izteiktās šaubas attiecas būtībā uz vienu un to pašu jautājumu. Proti, runa ir par jautājumu, vai, ja nav izpildīti 9. panta 3. punkta priekšnoteikumi, tiesa var netieši ņemt vērā trešās valsts normas – konkrētajos faktiskajos apstākļos tāpat Grieķijas tiesību normas. Iesniedzējtiesa paskaidro, ka, pēc tās domām, ligumā noteiktie pienākumi, kas ir strīdus priekšmets pamattiesvedībā, tika izpildīti nevis Grieķijā, bet Vācijā.

85. Varētu uzreiz pāriet pie šī jautājuma apsvēršanas, ja vien atbilde uz iesniedzējtiesas jautājumu neprasītu tās apsvēršanu plašākā kontekstā.

– Trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu piemērošanas ierobežojums, ievērojot Romas I regulas 9. panta 3. punktu

86. Savos apsvērumos, kas ir iesniegti šajā tiesvedībā, Vācijas un Apvienotās Karalistes valdības, kā arī Komisija piedāvā Romas I regulas 9. panta 3. punkta faktiskā sastāva priekšnoteikumus interpretēt šauri. Pēc to domām, šāda veida trešās valsts tiesību normu ņemšanas vērā pieļaujamība šobrīd ir būtiski ierobežota, sauldzinot ar Romas konvencijas 7. panta 1. punktu. Tas galvenokārt attiecas uz ierobežojumiem, kurus pieminēju šo secinājumu 82. punktā. Piekrītot šai nostājai, – no vienas puses – valsts, kuras tiesa izskata lietu, prevalējošo imperatīvo normu piemērošana būtu pieļaujama gandrīz neierobežoti, bet – no otras puses – šādu trešās valsts tiesību normu ņemšana vērā būtu iespējama tikai norādītajās situācijās.

87. Manuprāt, šāds risinājums neatbilst ne Romas I regulas mērķim, ne arī iespējas ņemt vērā prevalējošās imperatīvās normas uzdevumam.

29 — Šie strīdi nekādā ziņā neapstiprinājās 7. panta 1. punkta piemērošanas praksē valstīs, kas nav noteikušas atrunas atbilstoši Romas konvencijas 22. panta 1. punktam; skat. M. A. Zachariasiewicz, "Rozwój nauki prawa prywatnego międzynarodowego". No: *System prawa prywatnego*, t. 20A, *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Varšava, CH Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2014, 81. lpp.

30 — Skat. par šo tematu M. Hellner, "Third Country Overriding Mandatory Rules in the Rome I Regulation: Old Wine in New Bottles?". No: *Journal of Private International Law*, 2009, Nr. 5 (3), 451.–454. lpp.; M. McParland, *The Rome I Regulation on the Law Applicable to Contractual Obligations*, Oxford University Press 2015, 697.–705. lpp.

88. Pirmkārt, kā iepriekš norādīju³¹, pirms lēmuma pieņemšanas veiktajai analīzei par to, vai konkrētajā tiesvedībā ir jāņem vērā konkrēta prevalējošā imperatīvā norma, ir funkcionāls raksturs. Tiesa, kas pieņem šādu lēmumu, novērtē jēgu un mērķus, ko pauž attiecīgā norma, kā arī apsver sekas, kādas šī tiesību norma var radīt attiecīgajām tiesiskajām attiecībām. Tā rezultātā ir jāpieņem taisnīgs lēmums, kurā tiek ņemtas vērā citas valsts leģitīmās intereses. Daudzos gadījumos šajā ziņā var būt runa arī par citas dalībvalsts interesēm. Ir jāatzīst, ka šāda iespēja veicina savstarpēju uzticību – plašā nozīmē – starp dalībvalstīm³². Nevar arī izslēgt, ka dažās situācijās trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu ievērošana būs tās valsts interesēs, kuras tiesa izskata lietu³³. Šai valstij var būt tiesiska interese, lai arī tās prevalējošās imperatīvās normas tiktu ievērotas citu valstu tiesās.

89. Otrkārt, ar pieņēmumu par tik atšķirīgu attieksmi pret valsts, kuras tiesa izskata lietu, un trešās valsts prevalējošām imperatīvām normām tiek veicināta parādība *form shopping*. Gadījumos, kad prasītājam ir iespēja izvēlēties ierosināt tiesvedību dažādu valstu tiesās, viņš tādā veidā var izlemt, vai noteiktas prevalējošās imperatīvās normas tiek vai netiek ņemtas vērā. Arī pamattiesvedības šajā lietā gadījumā var iedomāties, ka, ja tiesvedība attiecībā uz šo pašu strīda priekšmetu notiktu Grieķijas tiesā, tad šī tiesa nešaubīgi piemērotu šīs valsts prevalējošās imperatīvās normas, pamatojoties uz Romas I regulas 9. panta 2. punktu.

90. Treškārt un visbeidzot, mani nepārlicina argumenti, ka trešās valsts prevalējošo imperatīvo normu ņemšana vērā ietekmē tiesisko attiecību drošību un izraisa nolēmumu neparedzamību. Šādu iebildumu tikpat labi var izteikt arī attiecībā uz sabiedriskās kārtības noteikuma piemērošanu (Romas I regulas 21. pants) vai valsts, kuras tiesa izskata lietu, prevalējošām imperatīvām normām (Romas I regulas 9. panta 2. punkts). Arī šajos gadījumos ir runa par iejaukšanās piemērojamo tiesību piemērošanas jomā formu. Šī iejaukšanās ir pamatota ar mērķi ievērot attiecīgās tiesību sistēmas pamatvērtības vai attiecīgās valsts pamatinteresu aizsardzību. Katru reizi un turklāt neatkarīgi no tā, vai runa ir par Romas I regulas 21. panta, 9. panta 2. punkta vai 9. panta 3. punkta piemērošanu, šāda veida iejaukšanās var notikt tikai izņēmuma kārtā un tai ir jābūt pamatotai ar īpaši būtiskiem sabiedrisko interešu apsvērumiem.

91. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uzskatu, ka, interpretējot Romas I regulas 9. panta 3. punktu, jēdzienu “valstis, kurās līgumā noteiktās saistības ir jāpilda vai ir izpildītas” nevar interpretēt pārāk šauri³⁴. Vispirms nevar interpretēt analogi Briseles I regulas 5. panta 1. punktam, kurā arī ir izmantots termins “saistības izpildes vieta”, kā pamatu tiesu kompetencei civillietās un komercietās³⁵. Abu tiesību normu mērķi ir pilnībā atšķirīgi. Briseles I regulas gadījumā runa ir par konkrētas vietas noteikšanu dalībvalstī, kuras tiesai ir teritoriāla kompetence. Šai vietai ir jābūt pietiekami cieši saistītai ar līguma izpildi, lai – ņemot vērā tiesvedības pareizu organizāciju – tā pamatotu tiesu teritoriālo piekritību, kas turklāt ir atkāpe no vispārējās jurisdikcijas, kura izriet no Briseles I regulas 2. panta. Saistību izpildes vietas jēdziens Briseles I regulas 5. panta 1. punkta izpratnē tādējādi ir jāinterpretē šauri.

31 — Skat. šo secinājumu 74. punktu.

32 — Skat. A. Bonomi, E. Cashin Ritaine (minēts iepriekš 27. zemsvītras piezīmē), 235. lpp.

33 — Šajā ziņā ir jānorāda uz Lielbritānijas tiesu judikatūru (piemēram, spriedums *Foster/Driscoll* [1929] 1 KB 470), kas ir balstīta uz pieņēmumu, ka ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu neņemšana vērā dažos gadījumos var radīt tiesas, kas izskata lietu, valsts sabiedriskās kārtības, kura balstīta uz “comity of nations”, pārkāpumu. Skat. M. McParland (minēts iepriekš 30. zemsvītras piezīmē), 711., 715. un 716. lpp.; J. Harris, “Mandatory Rules and Public policy under the Rome I Regulation”. No: F. Ferrari, S. Leible (izd.), *Rome I Regulation, The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*, Sellier, Mīnhene 2009, 298. un nākamās lpp.

34 — M. Schmidt-Kessel, “Article 9”. No: F. Ferrari, (izd.), *Rome I Regulation, Sellier*, Mīnhene 2015, 350. lpp. Turklāt es uzskatu, ka šāda plaša interpretācija ir jāiemēro arī citam priekšnosacījumam, kas izriet no 9. panta 3. punkta, proti, ka attiecīgās normas tiek piemērotas tiktāl, ciktāl tās “līguma izpildi padara prettiesisku”. Skat. M. Schmidt-Kessel, minētajā vietā; J. Harris (minēts iepriekš 33. zemsvītras piezīmē), 322. lpp.; M. Hellner (minēts iepriekš 30. zemsvītras piezīmē), 461. lpp.

35 — Skat. A. Nuyts (minēts iepriekš 24. zemsvītras piezīmē), 563. un 564. lpp.

92. Citādi ir attiecībā uz jēdziena “valstis, kurās līgumā noteiktās saistības ir jāpilda vai ir izpildītas” interpretāciju, pamatojoties uz Romas I regulas 9. panta 3. punktu. Interpretējot šo normu³⁶, nav runa par konkrētas vietas noteikšanu, ievērojot teritoriālo piekritību, bet par *valsts* noteikšanu, kuras teritorijā līgumsaistības ir izpildītas vai ir jāizpilda. Tādējādi šeit ir runa ne tikai par to, ka līgumslēdzēja puse materiāli (faktiski) veic darbību noteiktā ģeogrāfiskā vietā, bet arī par saistību ar attiecīgās valsts jurisdikciju un tās tiesību sistēmu.

93. Šeit arī nav runa tikai par saistību izpildi, kas izpaužas attiecīgajām līgumiskajām attiecībām “raksturīga izpildījuma” sniegšanā³⁷. Ar mērķi noteikt Romas I regulas 9. panta 3. punkta piemērošanas nosacījumus, var ņemt vērā jebkādu no līguma izrietošo saistību izpildi.

94. Turklāt šeit nav jābūt runai tikai par *saistībām*, ko puses tieši ir definējušas līgumā³⁸. Tiesībās, kas tiek piemērotas attiecīgajam līgumam, pušu saistības var būt veidotas atšķirīgi no tā, par ko puses tieši ir vienojušas līgumā, vai arī līgumiskās vienošanās var tikt papildinātas.

95. Minēto iemeslu dēļ, manuprāt, nav jau uzreiz skaidrs, ka pamattiesvedībā šajā lietā saistību izpildes vieta ir tikai Vācija. Ja runa ir par darba tiesiskajām attiecībām, kuru puse ir Grieķijas valsts, kas – savu publisko pienākumu ietvaros – pilda pienākumu sniegt no šīs valsts budžeta finansētus izglītības pakalpojumus, nevar uzreiz izslēgt, ka saistību izpildes vieta arī ir Grieķija. Nekas neliedz dažu līgumisko attiecību gadījumā atzīt, ka no šādām attiecībām izrietošā saistību izpildes vieta – ievērojot Romas I regulas 9. panta 3. punktu – varētu būt vairākās valstīs³⁹.

96. Tā kā iesniedzējtiesa ir noteikusi, ka aplūkojamā līguma izpildes vieta ir tikai Vācija, un tieši nav uzdevusi jautājumu par Romas I regulas 9. panta 3. punkta interpretāciju šajā ziņā, es piedāvāju Tiesai izskatīt tikai to jautājumu, kas ir otrā jautājuma priekšmets.

– Ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu piemērošana un materiāltiesiska ņemšana vērā

97. Šis jautājums ir balstīts uz pieņēmumu, ka prevalējošu imperatīvu normu *piemērošana* ir kaut kas cits nekā ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu *materiāltiesiskā ņemšana vērā* (“materiell-rechtliche Berücksichtigung ausländischer Eingriffsnormen”). Iesniedzējtiesa šajā ziņā atsaucas uz Vācijas judikatūru un doktrīnu, kurā ir pieļauts, ka ārvalstu prevalējošās imperatīvās normas – Vācijas tiesību kā *lex causae* piemērošanas ietvaros – var tikt ņemtas vērā kā faktiski apstākļi⁴⁰. Iesniedzējtiesa apgalvo, ka pamattiesvedībā tā varētu ņemt vērā Grieķijas tiesību normas, pamatojoties uz *BGB* 241. panta 2. punktu (13. punkts)⁴¹.

98. Šajā tiesvedībā nav vajadzības iedziļināties dažādos doktrināros pamatos, kas pamato ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu *materiāltiesiskas ņemšanas vērā* pieļaujamību. Izšķirošs šķiet viens jautājums, uz kuru sniegtā atbilde var būt nozīmīga iesniedzējtiesai.

36 — Nav šaubu par to, ka šī interpretācija, ir jāizdara autonomi – skat. J. Harris (minēts iepriekš 33. zemsvītras piezīmē), 315. lpp.; V. Marazopoulou, “Overriding Mandatory Provisions of Article 9 § 3 of the Rome I Regulation”, *Revue Hellénique de Droit International* 2/2011, 787. lpp.

37 — Uz raksturīga izpildījuma jēdzienu ir balstīts Romas I regulas 4. pants, kurā tiek noteiktas līgumam piemērojamas tiesības, ja puses nav izvēlējušas [piemērojamas] tiesības, pamatojoties uz šīs regulas 3. pantu.

38 — Iepriekš minētais M. McParland (minēts iepriekš 30. zemsvītras piezīmē), 706. lpp.; M. Hellner (minēts iepriekš 30. zemsvītras piezīmē), 466. lpp.

39 — M. Renner, “Rome I Article 9, Overriding Mandatory Provisions”. No: *Rome Regulations* (minēts iepriekš 11. zemsvītras piezīmē), 258. lpp.; M. A. Zachariasiewicz (minēts iepriekš 28. zemsvītras piezīmē), 459. lpp.; A. Nuyts (minēts iepriekš 24. zemsvītras piezīmē), 564. lpp.

40 — Par iespēju ņemt vērā ārvalstu prevalējošās imperatīvās normas, piemērojot *lex causae*, arī Polijas doktrīnā ir noteikts – skat. W. Popiolek, *Wykonanie zobowiązania umownego a prawo miejsca wykonania: zagadnienia kolizyjnoprawne*, Katowice 1989, 163. un nākamās lpp.; M. Mataczyński, *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym*, Zakamycze 2005, 181. un nākamās lpp.

41 — Pamatojoties uz *Schuldstatuttheorie*. Šajā jautājumā skat. J. Harris (minēts iepriekš 33. zemsvītras piezīmē), 302. lpp.

99. Kā savos apsvērumos apgalvo Komisija, Romas I regulas 9. panta 3. punktā ir pilnībā izslēgta iespēja ņemt vērā ārvalstu prevalējošās imperatīvās normas, izmantojot citus instrumentus, nevis minēto tiesību normu. Arī attiecībā uz Romas konvencijas 7. panta 1. punktu Komisija uzskata, ka valsts, kas ir izdarījusi atrunu atbilstoši uz Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunktam, ir atteikusies no tiesiska pamata, lai piemērotu ārvalstu prevalējošās imperatīvās normas.

100. Pamatojoties uz šādu uzskatu, kā turklāt ir apstiprinājusi Komisija tiesas sēdē, pat tad, ja iesniedzējtiesa atzītu, ka lietā piemērojama laikā ir Romas konvencijai, tā vienalga nevarētu atsaukties uz iepriekšējo Vācijas tiesu praksi attiecībā uz ārvalstu prevalējošo imperatīvo normu materiāltiesisko ievērošanu.

101. Taisnība, ka praktiskā atšķirība starp ārvalsts prevalējošās imperatīvās normas *piemērošanu* un *materiāltiesisku ņemšanu vērā* ir gandrīz nemanāma. Atšķirība parādās tikai šādas nošķiršanas doktrinārajā vērtējumā. Šajā ziņā var saprast Komisijas bailes, ka, pieļaujot ārvalstu prevalējošu imperatīvu normu materiāltiesisku ņemšanu vērā, var tikt apieti Romas I regulas 9. panta 3. punktā noteiktie ierobežojumi vai arī apietas atbilstoši Romas konvencijas 22. panta 1. punkta a) apakšpunktā noteiktās atrunas. Tomēr, manuprāt, Komisijas piedāvātā 9. panta 3. punkta interpretācija – ievērojot kuru ir izslēgta jebkāda cita iespēja ņemt vērā trešās valsts prevalējošās imperatīvās normas – ir pārāk šaura.

102. Pirmkārt, es uzskatu, ka Romas I regulas – kā kolīzijas tiesību regulējuma – uzdevums ir norādīt attiecīgajām līgumattiecībām piemērojamās tiesības (*lex causae*). Ja piemērojamo tiesību piemērošanas ietvaros un pamatojoties uz šīm tiesībām, tiek ņemta vērā ārvalsts prevalējoša imperatīva norma, tad tiek piemērotas tikai *lex causae*. Tādējādi šāda prevalējošās imperatīvās normas ņemšana vērā neietilpst arī Romas I regulas piemērošanas jomā⁴².

103. Romas I regulas mērķis ir norādīt tiesības, kas ir piemērojamas līgumiskām attiecībām un iespējams, ka tā kļūst par pamatu atbilstošā rezultāta “korekcijas” veikšanai, piemēram, pamatojoties uz sabiedriskās kārtības noteikumu vai prevalējošu imperatīvu normu institūtu. Romas I regulas 9. panta 3. punkts ir jāpiemēro, ja tiesa grib ņemt vērā ārvalstu prevalējošās imperatīvās normas neatkarīgi no *lex causae*. Citiem vārdiem, šeit ir runa par zināmu *iejaukšanos lex causae* piemērošanas jomā, ņemot vērā tiesību normu, kas pieder citai tiesību sistēmai.

104. Šāda situācija nav, ja ārvalsts prevalējošās imperatīvās normas piemērošana notiek, piemērojot *lex causae*⁴³.

105. Otrkārt, piekrišana Komisijas viedoklim nozīmētu, ka Romas I regula ne tikai nosaka līgumiskām saistībām piemērojamās tiesības, bet arī var ietekmēt pašu norādīto tiesību piemērošanu. Kā gan citādi varētu izskaidrot to, ka – pēc Komisijas domām – līdzšinējā Vācijas tiesu prakse, atbilstoši kurai ārvalsts prevalējošās imperatīvās normas tiek materiāltiesiski ņemtas vērā, piemērojot Vācijas tiesību normas, ir pretēja Romas I regulas 9. panta 3. punktam?

106. Katrā tiesību sistēmā pastāv tiesību normas, kas ietver neskaidrus tiesību terminus. Šajā ziņā var minēt, piemēram, “labus tikumus”, “labu ticību”, “taisnīgas pušu intereses” vai “sabiedrības kopdzīves princips”. To uzdevums ir nodrošināt tiesai atbilstošu rīcības brīvību. Man nav šaubu, ka, piemērojot šādas tiesību normas, *kā faktiski elementu* var ņemt vērā citās valstīs saistošās tiesību normas. Tas it

42 — Skat. arī – D. Martiny, “Art. 9 Rom I-VO”. No: *Münchener Kommentar zum BGB*, C.H. Beck, 6. izd., Mīnhene 2015, 114.–114.b punkts; O. Remien, “Art. 9 ROM I-VO”. No: *BGB Kommentar*, H. Prütting, G. Wegen, G. Weinreich (izd.), 2015, 45. punkts. Minēto komentāru autori norāda arī, ka Vācijas doktrīnā pastāv atšķirīgs viedoklis, atbilstoši kuram ārvalsts tiesību normu materiāltiesiskā ņemšana vērā ir jāuzskata par “piemērošanas atzišanu” Romas I regulas 9. panta 3. punkta izpratnē un uz to attiecas arī no šīs tiesību normas izrietošie ierobežojumi.

43 — M. Renner (minēts iepriekš 39. zemsvītras piezīmē), 261. lpp.; M. Schmidt-Kessel (minēts iepriekš 34. zemsvītras piezīmē), 353. lpp.; V. Marazopoulou, (minēts iepriekš 36. zemsvītras piezīmē), 792. lpp.

īpaši attiecas uz tādām tiesību normām, kas izriet no mērķa aizsargāt objektīvi pamatotas intereses un kas atbilstoši ir saistītas ar attiecīgajām līgumiskajām attiecībām. Man nav nekādu šaubu par to, ka šādās situācijās ir runa par to tiesību piemērošanu, kas ir piemērojamas attiecīgajam līgumam. Citiem vārdiem, tā nav atkāpe no *lex causae* piemērošanas.

107. Šo iemeslu dēļ piekrišana Komisijas viedoklim radītu kompetences problēmas. Romas I regula ir pieņemta, pamatojoties uz līguma normu, kuras uzdevums ir “sadarbības veicināšana attiecībā uz [...] kolīzijas normām” (agrākais EKL 65. pants saistībā ar EKL 61. panta c) punktu). Tādējādi tā nevar iejaukties tādu tiesību piemērošanas praksē, kas ir atzītas par piemērojamām, kad runa ir par tiesību normām – galvenokārt privāttiesībām –, kuras tiesu iestādēm atstāj zināmu rīcības brīvību.

108. Treškārt un visbeidzot, iespējas ņemt vērā ārvalsts prevalējošās imperatīvās normas izslēgšana, piemērojot *lex causae*, radītu tādu parādību kā *forum shopping*⁴⁴.

109. Šis secinājumu daļas kopsavilkumā vēlos uzsvērt, ka ārvalsts prevalējošo imperatīvo normu ņemšanas vērā pieļaujamība – neatkarīgi no tā, vai runa ir par to *piemērošanu* vai *materiāltiesisku ievērošanu* – nenozīmē, ka tā ir automātiska. Tiesai, kura izskata lietu, ir liela lemšanas brīvība, kas tai sniedz iespēju pieņemt taisnīgu lēmumu, kurā būtu ņemtas vērā pušu taisnīgās intereses, kā arī to valstu intereses, kuru tiesības ietekmē attiecīgās tiesiskās attiecības.

110. Nevar izslēgt, ka šajā lietā iesniedzējtiesa neņem vērā Grieķijas tiesību normas pilnībā un *G. Nikiforidis* atlīdzības samazināšanu atzīst par pamatotu tikai daļēji. Šī tiesa var arī atzīt – kā ir izdarījusi otrās instances tiesa šajā tiesvedībā (*Landesarbeitsgericht*) – ka Grieķijas tiesību normu ņemšana vērā ir pretrunā Vācijas darba tiesību pamatprincipiem.

111. Katrā ziņā Romas I regulas 9. panta 3. punktā nav ierobežota Vācijas tiesību kā darba līgumam piemērojamo tiesību piemērošanas joma un piemērošanas veids.

Secinājums attiecībā uz otro prejudiciālo jautājumu

112. Ņemot vērā iepriekš minēto, ierosinu Tiesai uz otro prejudiciālo jautājumu atbildēt valsts tiesai, ka Romas I regulas 9. panta 3. punktā nav izslēgta netieša materiāltiesiska ārvalsts prevalējošo imperatīvo normu ņemšana vērā, ja to pieļauj valsts tiesības, kas tiek piemērotas līgumam.

Lojālas sadarbības principa nozīme (LES 4. panta 3. punkts), ņemot vērā citas dalībvalsts prevalējošās imperatīvās normas (trešais prejudiciālais jautājums)

113. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmu Vācijas tiesa uzsver, ka ar Likumiem Nr. 3833/2010 un Nr. 3845/2010 tiek pildīti Grieķijas Republikas pienākumi, kas izriet no LES noteikumiem par ekonomisko politiku, tostarp LESD 126. panta 1. punktā noteiktais pienākums izvairīties no pārmērīga valsts deficīta. Saistībā ar Grieķijas finanšu krīzi un atbalstu, ko eurozonai piederošās dalībvalstis piešķīra Grieķijai, šis pienākums ir konkretizēts Eiropas Savienības Padomes Lēmumā 2010/320/ES⁴⁵. Šajā lēmumā ir paredzēts, ka Grieķija veic virkni pasākumu, lai novērstu pārmērīgu deficītu.

114. Saistībā ar to ir jāizvērtē, vai LES 4. panta 3. punktā nostiprinātais dalībvalstu lojālās sadarbības princips liek atzīt minēto Grieķijas likumu iedarbību.

44 — Skat. šo secinājumu 89. punktu.

45 — Padomes 2010. gada 8. jūnija Lēmums, kas adresēts Grieķijai, lai pastiprinātu un paplašinātu fiskālo uzraudzību, un ar ko Grieķijai pieprasa veikt budžeta deficīta samazināšanas pasākumus, kurus uzskata par nepieciešamiem, lai novērstu pārmērīgu budžeta deficītu (OV L 145, 6. lpp.).

115. Gribētu uzsvērt, ka LES 4. panta 3. punktā nostiprinātais dalībvalstu lojālas sadarbības princips bez šaubām ir viens no Savienības tiesību fundamentālajiem strukturālajiem principiem.

116. Bet, piemērojot šo principu, ir jāņem vērā tā piemērošanas joma. Šis princips ir saistošs dalībvalsts iestādēm – tostarp arī tiesām – tikai tiktāl, ciktāl tās piemēro Savienības tiesības.

117. Vēlos norādīt, ka Romas I regulas piemērošana izpaužas vienīgi tajā, ka tā norāda uz tiesībām, kas ir piemērojamas attiecīgajam līgumam. Faktiski par strīdus priekšmetu vairs netiek lemts, pamatojoties uz Romas I regulu, bet gan uz piemērojamām tiesībām (*lex causae*).

118. Aplūkotajos apstākļos, manuprāt, nav nozīmes tam, vai darba līgumam piemērojamās tiesības tiek noteiktas atbilstoši Savienības tiesību kolīziju normām. Lai atbildētu uz trešo jautājumu, citiem vārdiem, principā nav nozīmes tam, vai Vācijas tiesību piemērojamība šim līgumam izriet no Romas I regulas vai no Vācijas kolīziju normām, ar kurām ir transponēta Romas konvencija.

119. Iesniedzējtiesa lemj par lietu saistībā ar darba līgumu, kam ir piemērojamas Vācijas tiesības.

120. Te jāatgādina, ka Savienības tiesības ir dalībvalstu tiesību sistēmu daļa. Tātad, ja dalībvalsts tiesa izlemj lietu, ir piemērojamas prevalējošās imperatīvās normas, kas izriet no Savienības tiesībām, pamatojoties uz Romas I regulas 9. panta 2. punktu⁴⁶. Tātad šīs normas ietilpst tiesas, kas izskata lietu, tiesību sistēmā (*lex fori*)⁴⁷.

121. Uz iespējamo saikni starp pamattiesvedību un Savienības tiesību piemērošanu galvenokārt norāda problemātiska saistībā ar Grieķijas likumu Nr. 3833/2010 un Nr. 3845/2010 ņemšanu vērā.

122. Pirmkārt, vēlos uzvērt, ka Lēmums 2010/320 – kura transponēšanai ir pieņemti abi Grieķijas likumi – ir vērsti uz Grieķiju, nevis Vāciju. Līdz ar to tajā nevienai Vācijas tiesai nevar likt – arī ne ievērojot LES 4. panta 3. punktu – paredzēt Vācijas tiesību piemērošanu, kuras attiecas uz darba tiesiskajām attiecībām, kas ir strīda priekšmets.

123. Otrkārt, kā pareizi uzsver Komisija, pienākums samazināt valsts sektora darba ņēmēju darba atlīdzības, izņemot dažus speciālos maksājumus⁴⁸, tieši neizriet no Lēmuma 2010/320.

124. Treškārt, kā izriet no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu, Vācijas darba tiesību normas neliedz samazināt darba atlīdzību darba ņēmējiem, kas ir nodarbināti Grieķijas valsts iestādēs Vācijā; tajās tikai ir prasīts, lai darba devējs ievērotu noteiktas prasības attiecībā uz darba līguma grozījumiem vai uzteikumu saistībā ar līguma grozījumiem.

125. Ņemot vērā minēto, es uzskatu, ka no lojālas sadarbības principa – kā tas ir noteikts LES 4. panta 3. punktā – neizriet pienākums atzīt citas dalībvalsts normu iedarbību, pat ne tad, ja ar tām tiek izpildīti šīs valsts pienākumi pret Savienību. Tas attiecas gan uz gadījumu, kad tiesa apsver šo tiesību normu kā faktisku apstākļu ņemšanu vērā, piemērojot *lex causae*, gan arī, ja tiesa piemēro Romas I regulas 9. panta 3. punktu.

46 — M. Schmidt-Kessel (minēts iepriekš 34. zemsvītras piezīmē), 329. lpp.; S. Sánchez Lorenzo, “Choice of Law and Overriding Mandatory Rules in International Contracts after Rome I”, *Yearbook of Private International Law*, 12. sējums, 2010, 78. lpp.

47 — Romas I regulā arī ir ietverta tiesību norma, kurā ir nodrošināta Savienības tiesību piemērojamība gadījumā, ja tiek izvēlētas trešās valsts tiesības (3. panta 4. punkts).

48 — 2. panta f) punktā ir paredzēts, ka Grieķija līdz 2010. gada jūnija beigām samazina Lieldienu, atvaļinājuma un ziemassvētku maksājumus ierēdņiem.

126. Katrā ziņā ir jānorāda, ka Romas I regulas 9. panta 3. punktā *in fine* ir skaidri paredzēts, ka, lemjot par to, vai ir jāatzīst šādu normu iedarbība, tiek ņemts vērā šo normu veids un mērķis, kā arī sekas, kas izrietētu no to piemērošanas vai nepiemērošanas. Manuprāt, tas nozīmē, ka tiesa, lemjot, vai šīs normas ir jāatzīst par piemērojamām atbilstoši Romas I regulas 9. panta 3. punktam, ir jāņem vērā apstākļi, ka šīs normas ir pieņēmusi cita dalībvalsts, lai izpildītu pienākumus, kas izriet no tās dalības Savienībā. Tomēr tas nenosaka, kāds noslēdzošais lēmums tiesai ir jāpieņem šajā ziņā.

Secinājumi

127. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, piedāvāju Tiesai uz *Bundesarbeitsgericht* uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- 1) Līguma noslēgšanas brīdis Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regulas (EK) Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I) 28. panta izpratnē ir jāvērtē atbilstoši tiesībām, kas būtu piemērojamas līgumam, ja tiktu piemērota šī regula;
- 2) Romas I regulas 9. panta 3. punktā nav izslēgta prevalējošu imperatīvu normu netieša materiāltiesiska ņemšana vērā, ja to pieļauj tās valsts tiesības, kuras ir piemērojamas līgumam;
- 3) ievērojot LES 4. panta 3. punktā nostiprināto lojālās sadarbības principu, dalībvalsts tiesai, lemjot par to, vai ārvalsts prevalējošās imperatīvās normas ir piemērojamas atbilstoši Romas I regulas 9. panta 3. punktam, ir jāņem vērā apstākļi, ka šīs normas ir pieņēmusi cita dalībvalsts, lai izpildītu pienākumus, kas izriet no tās dalības Savienībā. Tomēr tas nenosaka, kāds noslēdzošais lēmums tiesai ir jāpieņem šajā ziņā.